

Marian Piekarski

Politechnika Krakowska

Doradztwo zawodowe jako inwestycja w ucznia – nowa strategia Gminy Miejskiej Kraków

Słowa kluczowe: doradztwo zawodowe, preferencje zawodowe, kariera zawodowa.

Streszczenie: Współczesne doradztwo zawodowe jest procesem pomagania i wspierania jednostek w lepszym i pełniejszym zrozumieniu samych siebie. Oparte jest o doktrynę, która mówi, że planowanie i rozwój zawodowy człowieka nie jest jednorazowym aktem decyzyjnym, ale procesem trwającym niemal całe życie. Rozpoczyna się już we wczesnym dzieciństwie i trwa aż do zakończenia aktywności zawodowej. Wykonanie zadań doradztwa zawodowego należy do doradcy zawodowego, który towarzyszy i akompaniuje jednostce w kluczowych momentach procesu edukacyjno-zawodowego. Najnowsze rozporządzenia MEN nakładają na szkoły obowiązek realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego, polegających na pomocy uczniom w planowaniu własnej ścieżki kształcenia i kariery zawodowej. Innowacyjnym przedsięwzięciem jest projekt „**Krakowska Szkoła Doradztwa Zawodowego**” inicjatywy Gminy Miejskiej Kraków. Celem projektu jest stworzenie w szkołach gimnazjalnych warunków sprzyjających kształtowaniu się i osiągnięciu realnych planów edukacyjno-zawodowych przez młodzież oraz wychowywanie do dojrzałości wyboru zawodu. Dojrzałość do wyboru zawodu osiąga się m. in. przez zdobywanie umiejętności samooceny, poznanie własnych zasobów, kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji, zdobywanie wiedzy o zawodach oraz znajomość lokalnego rynku edukacyjnego i rynku pracy.

Projekt KSDZ zapoczątkowuje w krakowskich gimnazjach proces zmian systemowych dotyczących doradztwa zawodowego i zawiera kilka etapów:

1. Przygotowanie merytoryczne kadry doradców zawodowych,
2. Opracowanie i wdrożenie autorskiego modułowego programu „**Poradnictwo kariery w gimnazjum**”,
3. Przygotowanie dokumentu „Standard usług doradztwa kariery dla szkół prowadzonych przez Gminę Miejską Kraków”, który będzie ujednoczeniem jakości oddziaływań podejmowanych przez doradców zawodowych wobec uczniów, rodziców i nauczycieli,

4. Uruchomienie platformy e-learningowej jako uzupełnienie zajęć doradztwa zawodowego w szkołach oraz forum integrujące środowisko doradców zawodowych Miasta Krakowa.

W roku szkolnym 2012/2013 we wszystkich krakowskich gimnazjach pilotażowo rozpoczęto realizację dodatkowo 60 godz. zajęć z zakresu doradztwa zawodowego. Do współpracy przy realizacji przedsięwzięcia zostali zaproszeni partnerzy: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie oraz Centrum Pedagogiki i Psychologii Politechniki Krakowskiej.

Key words: career counseling, occupational preferences, career.

Summary: Modern professional counseling is the process of helping and supporting individuals in a better and deeper understanding of themselves. It is based on the doctrine that says that planning and professional development of men is not a single act of decision-making, but an ongoing process.

It starts in early childhood and lasts until the end of their working life. The tasks of vocational guidance belongs to counselor who is to accompany an individual at crucial stages of education and training. Recent regulations of Ministry of Education impose an obligation on school of performing tasks in the field of educational and vocational guidance, involving helping students in planning their own learning and career path. "**Cracow School of Vocational Guidance**" is an innovative project from the initiative of the Municipality of Krakow. The aim of the project is to create favorable conditions in junior high schools in order to shape and achieve realistic educational and career plans and educating the youth in terms of maturity in choosing profession. It is achieved, among others, through the self-assessment skills, knowledge of their own resources, developing decision-making skills, learning about occupations and knowledge of the local educational and the labor market.

The CSVG project will initiate the process of systemic change, concerning the career guidance in city's junior high schools. It includes several steps:

1. Substantive preparation of a group of counselors,
2. Creating and implementing a proprietary modular program "career counseling junior high school"
3. Creating, "Standards of career counseling services for schools in charge of the Municipality of Krakow", which will harmonize the quality of interactions between guidance counselors and students, parents and teachers.

4. The launch of e-learning services as an addition to vocational guidance in schools and a forum integrating the counselors of Krakow.

In the school year 2012/2013 in all junior high schools in Krakow a pilot project of 60 additional hours of career counseling was launched. The following partners were invited to cooperate in the implementation of the project: Regional Office of Employment in Krakow and the Centre for Education and Psychology within the University of Technology in Krakow.

Wprowadzenie

We współczesnym świecie młodzież wciąż staje przed wyzwaniami dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Wobec zawrotnego tempa tych zmian nie zawsze sprawdzają się strategie i sposoby radzenia sobie z własnym życiem. Jak radzi sobie młodzież w poszukiwaniu kolejnych dróg życiowych? Jak projektuje kolejne etapy swej edukacyjnej i zawodowej przyszłości? Jaki jest poziom świadomości procesu kształtowania swojej przyszłości? Kto może pomóc młodym ludziom we właściwym kreowaniu planów edukacyjnych i zawodowych? Jak zauważa A. Kargulowa dziś pomoc w postaci porady, konsultacji uzyskać musi prawie każdy członek społeczeństwa. Czasem o pomoc taką zabiega w instytucjach doradczych, kiedy indziej znajduje ją u osób bliskich lub w innych dostępnych źródłach. Żyjemy w erze koniunktury na doradztwo.¹ Współczesne doradztwo zawodowe powinno być oparte o spójny system wyrażający się w całościowym procesie profesjonalnie przygotowanych działań skierowanych do wszystkich ludzi, w każdym okresie ich życia. Jest ono rozumiane pomoc w rozwoju edukacyjnym i zawodowym jednostek lub grup społecznych. Osobami udzielającymi pomocy są doradcy zawodowi, którzy pomagają w prawidłowym wyborze edukacyjnym, a później w skutecznym funkcjonowaniu w wybranych zawodach.

1. Orientacja, poradnictwo i doradztwo zawodowe: trzy pojęcia – jeden cel

Wnikliwa analiza literatury przedmiotu wskazuje na sporą liczbę określeń odnoszących się do orientacji, poradnictwa i doradztwa zawodowego. Pojęcia te są nie tylko różnie rozumiane i interpretowane ale część autorów traktuje je zamiennie.

Wiatrowski Z. wyróżnia aż osiem pojęć i zarazem etapów charakteryzujących pomoc doradczą, a tym samym procesy występujące w różnych okresach życia:

¹ Kargulowa A, *O teorii i praktyce poradnictwa*, Warszawa 2006, s. 9

1. Preorientacja zawodowa – to układ celowych i przypadkowych oddziaływań, umożliwiających jednostce lub grupie zdobycie wiedzy o zawodach. Oddziaływania takie mają miejsce w domu rodzinnym, przedszkolu i w nauczaniu początkowym w szkole podstawowej,
2. Orientacja szkolna i zawodowa – to działania celowe i zorganizowane wśród uczniów szkół gimnazjalnych i ogólnokształcących, którzy stają przed wyborem kolejnego etapu kształcenia oraz przed wyborem odpowiedniego zawodu,
3. Orientacja zawodowa – odnosi się do uczniów szkół ogólnokształcących będących jeszcze przed podjęciem decyzji zawodowej,
4. Orientacja i poradnictwo zawodowe – prowadzone jest wśród młodzieży szkół zawodowych, która dokonała już wyboru zawodu ale jej wiedza i przekonanie dotyczące wybranych zawodów jest niewystarczające,
5. Poradnictwo zawodowe – dotyczy osób czynnych zawodowo, które albo dążą do mistrzostwa w zawodzie i oczekują w tym pomocy o charakterze doradczym, albo też stoją przed koniecznością zmiany zawodu i wyboru zawodu w pełni odpowiadającego nowym okolicznościom i nowym potrzebom,
6. Doradztwo zawodowe – odnosi się głównie do osób bezrobotnych i poszukujących pracy,
7. Reorientacja zawodowa – stosowana z jednej strony wobec pracujących ale pragnących zmienić zawód, a drugiej wobec niepracujących zmuszonych do zmiany wcześniej wyuczonego i wykonywanego zawodu,
8. Selekcja zawodowa – ma swoje zastosowanie zarówno przy wyborze zawodu jak i przy weryfikacji przydatności zawodowej osób czynnych zawodowo.²

W psychologii i pedagogice rozróżnić można trzy kierunki definiowania terminu „orientacja zawodowa”:

- zawodoznawczy – orientacja zawodowa w znaczeniu węższym, utożsamiana z informacją zawodową w ujęciu „orientacja w czymś”,
- pedagogiczno-psychologiczny – znaczenie szersze, orientacja na określony cel, „orientacja na coś”. Kierunek utożsamia się z procesem wychowawczym do zawodu, jako celową, systematyczną i długotrwałą działalnością prowadzącą do trafnego wyboru zawodu,

² Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005, s. 196-197

- socjologiczny – orientacja zawodowa w ujęciu systemowym jako zjawisko o zasięgu społecznym,³

Szeroką i rozbudowaną definicję orientacji zawodowej przedstawił S. Szajek, który uważa, że są to „wszystkie działania szkoły, rodziców i innych osób, grup i instytucji uczestniczących w przygotowaniu młodzieży do wyboru zawodu mające na celu: 1) możliwie wszechstronne zapoznanie dzieci i młodzieży z różnego rodzaju grupami zawodów i przygotowującymi do pracy w tych zawodach szkołami i uczelniami, z wymaganiami stawianymi kandydatom do tych zawodów, 2) kształtowanie społecznie pożądanej motywacji i postawy zawodowej, 3) zapoznanie z zapotrzebowaniem rynku na kadry kwalifikowane, 4) umożliwienie optantom konfrontowania zainteresowań, skłonności, uzdolnień i aspiracji zawodowych z tendencjami rozwojowymi zawodów i przemian w samej strukturze pracy, 5) konfrontowanie warunków psychofizycznych i zdrowotnych optantów z wymaganiami zawodowymi, 6) pomaganie optantom w realnej ocenie ich przydatności zawodowej i uświadamianie im konieczności racjonalnego planowania swojej przyszłej drogi zawodowej oraz własnych planów z potrzebami społecznymi”.⁴

Z kolei W. Rachalska traktuje orientację zawodową jako całokształt zabiegów wychowawczych, których celem jest pomoc młodzieży w samodzielnym, przemyślanym i właściwym wyborze zawodu. Orientacja zawodowa ma sprecyzowane i jasne zadania: wyposażyć człowieka w wiedzę o zawodach, kształtować umiejętność samooceny oraz kształtować właściwy stosunek do pracy zawodowej. Autorka traktuje orientację zawodową jako proces wielostronny i złożony odnoszący się do strony poznawczej, motywacyjnej i sprawczej człowieka.⁵ Zaprezentowane stanowiska są najbardziej reprezentatywne i są związane z określeniem orientacji zawodowej jako celowego i systematycznego procesu prowadzącego do trafnych wyborów edukacyjno-zawodowych. W skład tego procesu wchodzi poszukiwanie informacji o sobie samym i poznanie własnych zasobów, predyspozycji zawodowych, zdobycie wiedzy o zawodach i kierunkach dalszego kształcenia, o rynku pracy oraz próby racjonalnego planowania własnej drogi zawodowej.

³Andrzejewska-Smól I., *Edukacyjno-zawodowe wybory młodzieży gimnazjalnej*, Bydgoszcz 2010, s 87

⁴ tamże

⁵ Rachalska W., *Orientacja i reorientacja zawodowa w okresie reformy gospodarczej*, [w:] Wiatrowski Z., (red.), *Problemy pedagogiki pracy w okresie reformy gospodarczej*, Bydgoszcz 1984, s. 136 - 137

Podobnie jako „orientacja zawodowa” tak i „poradnictwo zawodowe” jest różnie określane i definiowane. Analogicznie w literaturze zauważamy trzy kierunki definiowania:

- psychologiczny – w znaczeniu węższym jako udzielanie pomocy w wyborze zawodu poprzez poradę zawodową. Poradnictwo traktowane jako „indywidualne” w interakcji: doradca – radzący się,
- pedagogiczno-psychologiczny – w znaczeniu szerokim jako celowa i systematyczna działalność wychowawcza pomagająca w wyborze zawodu,
- socjologiczny – poradnictwo zawodowe jako zjawisko społeczne,⁶

Wojtasik B. wskazuje, że poradnictwo zawodowe można rozpatrywać również w innych trzech aspektach:

- jako system instytucji, zbiorowości społecznych, urządzeń organizacji wyposażenia materialnego, a także idei i systemów wartości,
- jako zestaw bardzo zróżnicowanych i złożonych działań, mających na celu w ramach różnych instytucji i organizacji przekazywać określone treści i wartości,
- jako stan poinformowania społeczeństwa, przygotowania do wyboru zawodu, zasób wiedzy i poziom zainteresowania tą problematyką.⁷

Autorka pojęcie: „poradnictwo” definiuje w dwóch znaczeniach: w węższym, gdzie poradnictwo to „interakcja doradcy i radzącego się powstała w celu rozwiązywania problemów, realizowana w postaci udzielania porad, wskazówek, informacji, instrukcji” oraz w znaczeniu szerszym, jako „działanie optymalizujące, wychowawcze, naprawcze, korekcyjne i inne, związane z niesieniem pomocy przez udzielanie porad, wskazówek, informacji, instrukcji”.⁸ Na bazie analizy pojęcia „poradnictwo” dokonuje rozróżnienia pomiędzy „poradnictwem” a „doradztwem.” Różnica dotyczy podkreślenia i uwypuklenia roli doradcy w procesie doradzania. W poradnictwie problem „powstaje” w świadomości radzącego się, a radzący się i doradca są partnerami w konwencji dobrowolności. W doradztwie problem „powstaje” bardziej w świadomości doradcy, który jest aktywny poprzez przekonywanie, wpływanie czy nawet nakłanianie.⁹ Podsumowując możemy stwierdzić, że poradnictwo zawodowe staje się systemem długofalowych, zaplanowanych, wieloetapowych oddziaływań

⁶ Andrzejewska-Smól I., *Edukacyjno-zawodowe wybory młodzieży gimnazjalnej*, Bydgoszcz 2010, s. 90

⁷ Wojtasik B., *Doradca zawodu Studium teoretyczne z zakresu poradownictwa*, Wrocław 1993, s. 6

⁸ tamże s. 13

⁹ tamże, s. 14

wychowawczych i dydaktycznych towarzyszących jednostce w trakcie jej rozwoju zawodowego. Skierowane jest na tworzenie, planowanie i rozwój kariery zawodowej przynoszącej satysfakcję i sukces zawodowy.

Baraniak B. w swoich publikacjach wyraźnie wskazuje na to, że szkoły powinny podjąć problem orientacji i poradnictwa zawodowego organizując je w formie profesjonalnego doradztwa prowadzonego przez doradcę zawodowego. Autorka mówi o triadzie porady zawodowej, na którą składają się doradztwo, poradnictwo zawodowe i orientacja zawodowa. Doradztwo zawodowe definiuje jako pomoc polegającą na udzielaniu indywidualnej porady zawodowej na kolejnych etapach dokonywania wyboru typu szkoły, kierunku kształcenia czy zatrudnienia. Doradztwo zawodowe to świadczenie pomocy przy dokonywaniu kolejnych wyborów. Poradnictwo zawodowe traktuje jako system długofalowych i wieloetapowych działań wychowawczych towarzyszących jednostce w jej rozwoju zawodowym. Obejmuje całokształt zadań związanych z udzielaniem pomocy uczniom i dorosłym w planowaniu, tworzeniu i rozwoju kariery zawodowej. Ostatni element triady orientację zawodową autorka określa jako wstępny etap poradnictwa zawodowego, której celem jest działalność poprzedzająca udzielenie jednostce pomocy w podejmowaniu kolejnych decyzji edukacyjno – zawodowych w formie porady zawodowej. Orientacja zawodowa obejmuje działania nie jednorazowe ale długofalowe działania wychowawcze. Doradztwo, poradnictwo i orientacja zawodowa sprowadzają się do porady zawodowej świadczonej przez doradcę zawodowego. Stanowi ona element integrujący całą triadę poradnictwa zawodowego. Porada zawodowa stanowi także ważną interakcję zachodzącą pomiędzy radzącym się uczniem, a udzielającym porady doradcą zawodowym¹⁰.

Orientacja, poradnictwo i doradztwo zawodowe są procesami, które powinny towarzyszyć całonocowemu rozwojowi zawodowemu człowieka, a do jego realizacji potrzebny jest określony system instytucji, działań i osób. Nowe regulacje prawne, dopasowywanie polskich rozwiązań do standardów Unii Europejskiej oraz doświadczenia związane z realizacją wielu projektów o tematyce doradztwa zawodowego pozwalają żywić nadzieję, że ten system będzie działał coraz sprawniej i skuteczniej.

¹⁰ Baraniak B., Figurski J., *Praca doradcy zawodowego w placówkach oświatowych*, [w:] Bednarczyk H., Figurski J., Żurek M., (red.), *Pedagogika pracy. Doradztwo zawodowe*, Warszawa - Radom 2004, s. 201-203

2. Działalność doradcy zawodowego w edukacji

W *Nowym słowniku pedagogiki pracy* doradca zawodowy określony jest jako „osoba zajmująca się poradnictwem zawodowym. Zakres jej wiedzy tworzą informacje o poszczególnych zawodach, zawarte w opisach zawodów, teczках zawodowych, charakterystykach klasyfikacyjnych. Doradca powinien znać status zawodowy pracowników w poszczególnych zawodach, możliwości awansu, przeciętne wysokości zarobków, a także aktualną sytuację zawodów na rynku pracy. Doradca świadczy usługi w stosunku do klientów biur pracy, a jego miejscem zatrudnienia są: centra informacji zawodowej i poradnie psychologiczno-pedagogiczne, a także szkoły wszelkich typów”.¹¹ Dla autorów tej definicji doradca zawodowy może pracować także w resorcie oświaty, w ramach orientacji i poradnictwa zawodowego, rozumianego jako zorganizowany system, którego celem jest przygotowanie uczniów do dalszej drogi edukacyjno-zawodowej.¹²

Na uwagę zasługują prace A. Kargulowej, która rozróżnia pojęcia „doradca” i „doradztwo”. Doradca rozumiany szeroko to osoba, która udziela porad i może nią być profesjonalnie przygotowany specjalista, czasem pracownik instytucji, np. poradni. Może nią zostać ktoś, kto przewiduje zagrożenie dla innej osoby i śpieszy z poradą, choć nie jest o nią proszony, a kieruje się altruizmem, odruchem serca i ludzką solidarnością. Doradcą można zostać także z racji wykonywanego zawodu lub społecznego poczucia obowiązku. Autorka nazywa doradcę konsultantem, radzącym, ekspertem i jest nim ten, kto, podejmując rolę zawodową, wypełnia zadania przypisane danemu stanowisku pracy. Zadania te najczęściej polegają na udzielaniu porad, rad i informacji.¹³ Ze względu na istotną rolę doradcy A. Kargulowa mówi o doradztwie jako o doradzaniu, które jest zdarzeniem społecznym skupionym na działaniu udoskonalającym zachowania jednostek lub grup przez udział doradzającego, który sam dostrzega problemy radzących się. W dobrze rozumianym doradztwie niekwestionowaną przewagę kompetencyjną posiada osoba doradzającego.¹⁴ Wyjaśniając terminologię, autorka posługuje się terminem „*doradca zawodu*”, którym jest doradca, wchodzący w interakcję z osobą radzącą się, udzielając pomocy w rozwiązywaniu

¹¹ Nowacki T., K. Korabiowska-Nowacka, B. Baraniak, *Nowy słownik pedagogiki pracy*, Warszawa 1999, s. 53-54

¹² tamże, s.191-192

¹³Kargulowa A., *O teorii i praktyce poradnictwa*, Warszawa 2006, s. 39

¹⁴ tamże, s.197-198

problemów dotyczących wyboru kierunku dalszego kształcenia zawodowego lub wyboru zawodu.¹⁵

Bańka A z kolei charakteryzuje osobę doradcy zawodowego poprzez wyjaśnienie istoty doradztwa zawodowego, które jest dla niego procesem pomagania i wspierania ludzi w lepszym i pełniejszym zrozumieniu samych siebie w stosunku do rodzaju i środowiska pracy, we właściwym wyborze lub zmianie zawodu.¹⁶ Doradca zawodowy to ten, kto zapoznaje osobę radzącą się z jej możliwościami i zainteresowaniami zawodowymi, z sytuacją na rynku pracy, z warunkami ekonomicznymi interesujących osobę zawodów, ze sposobami poszukiwania pracy i kontaktu z pracodawcą oraz ze wszelkiego rodzaju przeciwwskazaniami do wykonywania określonych zawodów. Działalność doradcy zawodowego nie jest ograniczona do jednej grupy wiekowej czy zawodowej, ale obejmuje praktycznie każdą osobę w perspektywie jej sytuacji zawodowej i życiowej. Są to najczęściej: młodzi ludzie poszukujący swoich dróg edukacyjnych, zawodowych i życiowych, dorośli pracownicy, którzy muszą zmienić lub dostosować się do nowych zawodów i zajęć, kobiety powracające na rynek pracy po dłuższej nieobecności czy bezrobotni w różnym wieku poszukujący zatrudnienia.¹⁷

3. Realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w świetle najnowszych rozporządzeń Ministerstwa Edukacji Narodowej

W Polsce poradnictwo zawodowe oparte jest o doktrynę, która mówi, że planowanie i rozwój zawodowy człowieka nie jest jednorazowym aktem decyzyjnym, ale procesem trwającym niemal całe życie. Rozpoczyna się we wczesnym dzieciństwie i trwa aż do zakończenia aktywności zawodowej. Życie człowieka w okresie edukacji i pracy zawodowej jest ciągiem osobistych, cząstkowych decyzji, które warunkowane są wieloma czynnikami. Są to czynniki wewnętrzne, związane z indywidualnym wyposażeniem jednostki i czynniki zewnętrzne, bardziej niezależne, dyktowane uwarunkowaniami społecznymi, gospodarczymi czy kulturowymi. Wykonanie zadań poradnictwa zawodowego należy do doradcy zawodowego, który towarzyszy i akompaniuje jednostce w kluczowych momentach procesu edukacyjno-zawodowego. Już w roku 1990 Podoska-Filipowicz E. jasno określiła środowiska realizacji zadań orientacji i poradnictwa zawodowego w systemie oświaty. Zaliczyła do nich: rodzinę, szkoły podstawowe i średnie ogólnokształcące, szkoły zawodowe, uczelnie wyższe i instytuty naukowo-badawcze, poradnie wychowawczo-zawodowe, organizacje dziecięce

¹⁵ tamże

¹⁶Bańka A, *Zawodoznawstwo, doradztwo zawodowe, pośrednictwo pracy*, Poznań 1995, s.23

¹⁷ tamże, s. 24

i młodzieżowe oraz różnego rodzaju koła zainteresowań dla dzieci i młodzieży.¹⁸ Potwierdza to także Wiatrowski Z., który definiując „działalność zawodoznawczą” jako „wszelkie działania w obszarze kształcenia przedzawodowego i prozawodowego, do których w szczególności można zaliczyć: wychowanie przez pracę, kształcenie ogólnotechniczne, preorientację, orientację szkolną i zawodową oraz poradnictwo zawodowe, a także edukację prozawodową”.¹⁹ Działalność zawodoznawczą autor traktuje jako długotrwały i ukierunkowany pedagogicznie proces, realizowany w odpowiednich środowiskach wychowania, takich jak: dom rodzinny, przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum, technikum oraz inne placówki oświatowo-wychowawcze i organizacje młodzieżowe.²⁰

Obecnie za realizację poradnictwa zawodowego odpowiadają dwa ministerstwa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej i Ministerstwo Edukacji Narodowej. Minister Pracy i Polityki Społecznej realizuje zadania orientacji i poradnictwa zawodowego dla osób dorosłych poprzez instytucje rynku pracy.²¹ Minister Edukacji Narodowej odpowiada za zadania orientacji i poradnictwa zawodowego w edukacji, w stosunku do dzieci i młodzieży. Zadania te realizuje przy pomocy szkół i poradni psychologiczno-pedagogicznych.²² Na takim gruncie teoretyczno - prawnym przygotowanie uczniów do podejmowania właściwych decyzji edukacyjnych i zawodowych w sektorze edukacji jest zadaniem statutowym szkoły. Wewnątrzszkolny system doradztwa zawodowego zawarty nie tylko w aktach prawnych, ale rozwijany na terenie szkoły, jest systemem doradczym, który stwarza realne możliwości i pomaga młodzieży, zarówno gimnazjalnej, jak i ponadgimnazjalnej w rozwiązywaniu głównych problemów, związanych z planowaniem własnej przyszłości. Pierwsze decyzje edukacyjne i zawodowe, wizje kariery zawodowej czy formułowanie planów życiowych przypadają na lata szkolne. Szkoła w naturalny sposób jest środowiskiem, które ma bezpośredni wpływ na te decyzje i powinna pomagać i wspierać uczniów oraz rodziców w wyborze przyszłych dróg życiowych. Dla pełnej realizacji tych zadań, w systemie oświaty zostały stworzone podstawy prawne, dotyczące udzielania pomocy uczniom w wyborze zawodu i kierunku kształcenia oraz stanowiące status prawny i zawodowy doradcy zawodowego. Ostatnie regulacje prawne, w szczególności Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej

¹⁸ Podoska-Filipowicz E, *Podstawy zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego*, Bydgoszcz 1990, s. 63

¹⁹ Wiatrowski Z, *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005, s. 202

²⁰ tamże

²¹ *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Nr 99, poz. 1001)*

²² Na podstawie aktów prawnych dotyczących udzielania pomocy uczniom w wyborze zawodu i kierunku kształcenia oraz stanowiących umocowanie prawne doradcy zawodowego w resorcie edukacji.

w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z dnia 17 listopada 2010 roku nakłada na szkoły obowiązek realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego, polegające na wspieraniu uczniów w planowaniu własnej ścieżki kształcenia i kariery zawodowej. Wprowadzane przez MEN zmiany związane ze zwiększaniem szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, wynikające z wymienionych przepisów winny obowiązywać w gimnazjach od 01 września 2011 roku, a w szkołach ponadgimnazjalnych od 01 września 2012 roku. Rozporządzenie MEN w § 31. 1. wyznacza następujące zadania doradcy zawodowego:

- systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania poszczególnych uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe oraz pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej,
- gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia,
- prowadzenie zajęć przygotowujących uczniów do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej,
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę i placówkę,
- współpraca z innymi nauczycielami w tworzeniu i zapewnieniu ciągłości działań w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego.

W przypadku braku doradcy zawodowego w szkole lub placówce Rozporządzenie wskazuje, że dyrektor szkoły lub placówki powinien wyznaczyć nauczyciela, który zajmie się planowaniem i realizacją zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego.²³ W świetle tych przepisów szkoły mają obowiązek zwiększać szanse swoich uczniów na trafne wybory edukacyjno-zawodowe, a tym samym na realizację autentycznej kariery zawodowej. Zmiany na rynku pracy i w edukacji powodują, że uczeń zmuszony jest funkcjonować i planować swoją przyszłość w sytuacji ciągłej i dynamicznej zmiany. To sprawia, że rzeczywistość wokół jest mało stabilna i powoduje dezorientację i zagubienie. Bezsporną wydaje się zgodnie z rozporządzeniem MEN potrzeba usytuowania usług doradztwa zawodowego w szkole, blisko ucznia. Doradztwo zawodowe realizowane w edukacji wymaga jednak uwzględniana specyficznych współczesnych uwarunkowań z uwagi na to, że:

²³Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z dnia 17 listopada 2010 roku, (Dz.U. Nr 228, poz. 1487).

- dotyczy przyszłości, czyli stanów dotychczas niedoświadczonych,
- przyszłość zawodowa jest nieprzewidywalna i zmienna,
- pomoc doradcy zawodowego wielokrotnie wymaga profesjonalnej diagnostyki,
- kompetencje własne ludzi dotyczące pokierowania swoim losem zawodowym są coraz częściej niewystarczające,
- układ edukacyjny umożliwia indywidualne realizowanie kariery, ale wymaga samodzielnego dokonywania trafnych wyborów kształcenia.²⁴

O jakości i profesjonalizmie świadczonych usług w dużej mierze decyduje warsztat pracy doradcy zawodowego. Na szczególną uwagę zasługują materiały metodyczne, programy i narzędzia diagnostyczne, którymi się posługuje i z których korzysta w swej pracy. One są gwarancją dobrej jakości usług doradczych, ponieważ zapewnią uczniom:

- możliwość poznania siebie i własnych preferencji zawodowych,
- zwiększenie świadomości i trafność podejmowanych decyzji edukacyjnych i zawodowych,
- zminimalizowanie kosztów psychicznych i materialnych wynikających z niewłaściwych wyborów,
- najbardziej optymalne planowanie przyszłości,
- wzrost odpowiedzialności za własną przyszłość na kolejnych etapach kształcenia,
- pozytywne zmiany w mentalności młodzieży pozwalające na realizację kariery zawodowej już w okresie edukacji.

4. Projekt „Krakowska szkoła Doradztwa Zawodowego”

Jest to inicjatywa Gminy Miejskiej Kraków, której celem jest stworzenie lub dopełnienie w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych warunków sprzyjających kształtowaniu się i osiągnięciu realnych planów edukacyjno-zawodowych przez młodzież oraz uczenie i wychowywanie do dojrzałości wyboru zawodu. Dojrzałość do wyboru zawodu osiąga się m. in. przez:

- zdobywanie umiejętności samooceny,
- poznanie własnych zasobów,
- kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji,

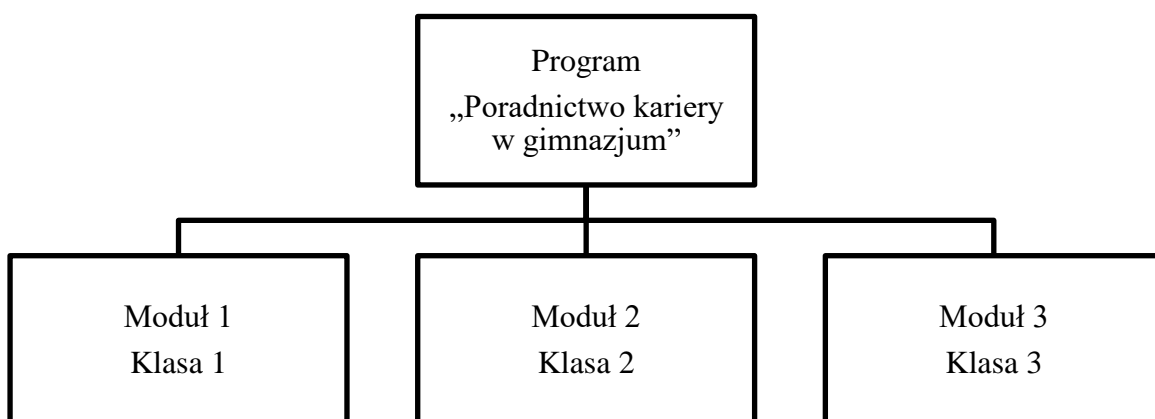
²⁴ Wołk Z., *Całozyciowe poradnictwo zawodowe*, Zielona Góra 2007, s. 161.

- zdobywanie wiedzy o zawodach,
- znajomość lokalnego rynku edukacyjnego i rynku pracy.

Realizatorem projektu jest Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 w Krakowie. Projekt, zapoczątkowuje w szkołach krakowskich proces zmian systemowych dotyczących doradztwa zawodowego zawiera kilka etapów:

1. Przygotowanie merytoryczne kadry doradców zawodowych. Od września 2012 do czerwca 2013 doradcy zawodowi, pedagodzy szkolni i nauczyciele zainteresowani problematyką doradztwa zawodowego odbyli cykl szkoleń merytorycznych wspomagających w pracy z uczniami, a zwłaszcza dotyczących zajęć warsztatowych. Od kwietnia 2013 roku pierwsza grupa pedagogów i nauczycieli z krakowskich gimnazjów rozpoczęła kwalifikacyjne studia podyplomowe „Doradztwo zawodowe” prowadzone przez Centrum Pedagogiki i Psychologii Politechniki Krakowskiej. Druga edycja studiów planowana jest na październik 2013 roku.
2. Opracowanie i wdrożenie autorskiego modułowego programu „**Poradnictwo kariery w gimnazjum**”. Grupa doradców zawodowych skupiona wokół Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej nr 2 napisała program dla gimnazjum, który składa się z trzech modułów realizowanych w poszczególnych klasach.

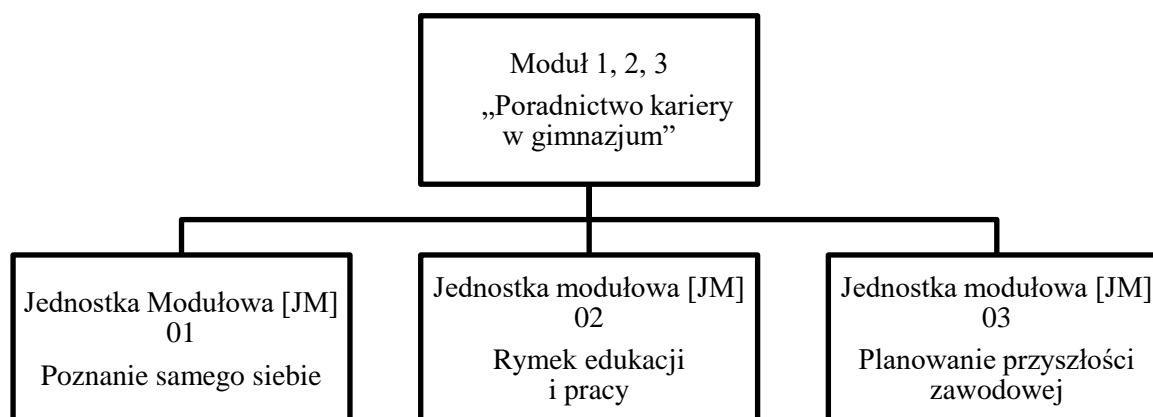
Schemat 1 „Układ modułowy programu”

Źródło: opracowanie własne

Schemat 2 „Jednostki modułowe”

Każdy moduł składa się z trzech jednostek modułowych:

Źródło: opracowanie własne

Modułowy układ treści programu zakłada realizację wszystkich trzech jednostek modułowych (w każdym module), w każdej klasie gimnazjum ale w inny, pogłębiony sposób. Podczas nauki w szkole gimnazjalnej zmieniają się zasoby ucznia, jego sposób myślenia o sobie, jego wiedza, umiejętności, zainteresowania i własna refleksyjność zawodowa. Dynamicznym zmianom podlega nie tylko rynek pracy ale także samo zawodoznawstwo. Program „Poradnictwo kariery w gimnazjum” zakłada i komponuje treści w taki sposób, aby w kolejnych latach kształcenia (klasa 1, 2, 3) uczeń miał możliwość pogłębiania wiedzy i rozwinięcia umiejętności, z którymi zapoznał się już wcześniej, w poprzednich klasach. Zwiększa to możliwość konfrontowania zdobytej wiedzy i umiejętności z coraz bardziej rozbudowanym doświadczeniem edukacyjnym i zawodowym oraz uwzględnia dynamikę rozwojową ucznia.

3. Opracowanie „Standardu usług doradztwa kariery dla szkół prowadzonych przez Gminę Miejską Kraków”, który będzie ujednoliceniem jakości oddziaływań podejmowanych przez doradców zawodowych wobec uczniów, rodziców i nauczycieli. Wypracowanie standardu dla edukacji krakowskiej będzie częścią standardów na rzecz całościowego poradnictwa zawodowego dla mieszkańców

Małopolski planowanego do realizacji w ramach programu strategicznego „Kapitał Intelktualny i rynek pracy”.

4. Uruchomienie platformy e-learningowej jako uzupełnienie zajęć doradztwa zawodowego dla młodzieży w szkołach oraz forum integrujące środowisko doradców zawodowych Miasta Krakowa.

W roku szkolnym 2012/2013 we wszystkich gimnazjach Krakowa pilotażowo rozpoczęto realizację dodatkowo 60 godz. doradztwa zawodowego. Od stycznia 2014 roku szkołach ponadgimnazjalnych (licea ogólnokształcące, technika i zasadnicze szkoły zawodowe) rozpocznie się również realizacja zajęć w wymiarze 2 godzin tygodniowo z zakresu doradztwa zawodowego. Do współpracy przy realizacji przedsięwzięcia zostali zaproszeni partnerzy: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie i Centrum Pedagogiki i Psychologii Politechniki Krakowskiej.

Zakończenie

Człowiekowi niemal od zawsze towarzyszyło planowanie, projektowanie i konstruowanie planów na przyszłość. Dotyczy to wszystkich wymiarów życia – od spraw powszednich aż po sprawy wielkie i odległe. Na plan pierwszy wysuwają się uczniowie, którzy potrzebują pomocy w rozpoznawaniu i realizacji drogi życiowej w coraz bardziej skomplikowanym i przyspieszającym świecie. Dla edukacji staje się to prawdziwym wyzwaniem. Modelowym rozwiązaniem jest doradca zawodowy pracujący w szkole, gdzie uczniowie i ich rodzice mieliby zapewniony dostęp do usług doradczych. Doradztwo zawodowe blisko ucznia to pierwszy i podstawowy element długofalowego procesu edukacyjnego, który w przyszłości może stać się podstawą do satysfakcjonującego rozwoju zawodowego.

Bibliografia

1. Andrzejewska-Smól I., *Edukacyjno-zawodowe wybory młodzieży gimnazjalnej*, Bydgoszcz 2010.
2. Bańka A., *Zawodoznawstwo ,doradztwo zawodowe, pośrednictwo pracy*, Poznań 1995.
3. Baraniak B., Figurski J., *Praca doradcy zawodowego w placówkach oświatowych*, [w:] Bednarczyk H., Figurski J., Żurek M., (red.), *Pedagogika pracy. Doradztwo zawodowe*, Warszawa - Radom 2004.
4. Kargulowa A., *O teorii i praktyce poradnictwa*, Warszawa 2006.

5. Podoska-Filipowicz E, *Podstawy zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego*, Bydgoszcz 1990.
6. Nowacki T., K. Korabiowska-Nowacka, B. Baraniak, *Nowy słownik pedagogiki prac*, Warszawa 1999.
7. Rachalska W., *Orientacja i reorientacja zawodowa w okresie reformy gospodarczej*, [w:] Wiatrowski Z., (red.), *Problemy pedagogiki pracy w okresie reformy gospodarczej*, Bydgoszcz 1984.
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z dnia 17 listopada 2010 roku, (Dz.U. Nr 228, poz. 1487).
9. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004r. (Dz. U. Nr 99, poz. 1001).
10. Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005.
11. Wołk Z., *Całozyciowe poradnictwo zawodowe*, Zielona Góra 2007.